

ЗВ'ЯЗОК ЧАСІВ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

УДК 341 (477+438)1«99» (091)

К. Прокопчук,

аспірант

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

**РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ**

Історична ретроспектива українсько-польських стосунків говорить про безперервний процес двосторонньої співпраці та її динамічний розвиток. З кінця 80-х років відносини між Україною та Республікою Польща пройшли певну еволюцію і уже в другій половині 90-х років ХХ ст. можна стверджувати про їх вихід на рівень стратегічного партнерства.

Сучасні політологи зауважують, що стратегічне партнерство «на відміну від звичайних двосторонніх взаємин, шляхом яких досягаються локальні (тактичні) цілі або здійснюється співробітництво у певній окремій сфері, спрямоване на досягання довгострокових, життєво важливих для двох країн стратегічних цілей, що можливо на основі співпраці саме з цими державами» [1, с. 186].

Такі науковці, як В. Карасьов та Є. Звонков під поняттям «стратегічне партнерство» визначають не лише союзні, а й особливі відносини, що визначені певними обставинами: історичним досвідом, геополітичними реаліями, інтересами національної безпеки, необхідністю підвищення ефективності економік або необхідністю нарощування зовнішнього політичного потенціалу кожної з країн. Такі відносини передбачають дотримання певних процедур: взаємних консультацій перед прийняттям внутрішньо- та зовнішньополітичних рішень, відкритість, взаємну підтримку на міжнародній арені [2, с. 60].

Аналізуючи динамічний розвиток українсько-польського співробітництва протягом 1990-х – першого десятиліття 2000-х років можна з певністю стверджувати, що у ньому існує щонайменше кілька сфер стратегічної співпраці: соціально-економічна, військово-політична, гуманітарна. Важливим моментом є те, що вище політичне керівництво обох держав вкладає однакове розуміння у відносини стратегічного партнерства між ними.

Варто зауважити, що після здобуття Україною незалежності, Республіка Польща стала одним з основних стратегічних партнерів у її зовнішньополітичній та зовнішньоекономічній діяльності.

Сучасні науковці зауважують, що основні засади українсько-польських відносин вперше було сформульовано саме у проголошених Верховною Радою Декларації про державний суверенітет та Акті незалежності України [3, с. 59].

Так, вже 13 жовтня 1990 р. Україна та Республіка Польща підписали Декларацію про принципи та основні напрямки українсько-польських відносин [4, с. 27], а 4 січня 1992 р. країни встановили дипломатичні відносини.

Важливим моментом у започаткуванні двосторонніх відносин між незалежною державою Україною та демократичною Республікою Польща на офіційному рівні відбулося із підписанням у Варшаві 18 травня 1992 р. Договору про добросусідство, дружні відносини та співробітництво [5, с. 12]. Даним Договором обидві держави зафіксували положення про співробітництво на міжнародному та регіональному рівнях, про відсутність територіальних претензій, про відмову від війни як засобу вирішення спірних питань, про проблеми міжнародної безпеки, встановили, що всі суперечності мають регулюватись європейськими нормами.

Важливо зауважити, що вже у першому міждержавному договорі Українська і Польська держави закріпили свою спрямованість до активної участі в процесах загальноєвропейської інтеграції та багатостороннього регіонального співробітництва, упровадження найвищих стандартів міжнародно-правового регулювання в політичному, економічному, екологічному, культурному, науковому, гуманітарному й правовому співробітництві [6, с. 50].

Таким чином, можна стверджувати, що засадничі основи українсько-польського двостороннього співробітництва, які були зафіксовані у Договорі про добросусідство, дружні відносини та співробітництво уже на цьому початковому етапі в юридично-формальному відношенні відповідали загально визнаним європейським принципам стратегічного партнерства. Договір став поштовхом до укладення цілого ряду спеціальних угод щодо співпраці у різних сферах міждержавних відносин.

В цілому протягом 1991–1993 рр. було створено повноцінну договірно-правову основу українсько-польського співробітництва в усіх сферах.

Вперше на високому рівні було проголошено стратегічне значення українсько-польських відносин та зобов'язання розвивати його в майбутньому у «Декларації Міністрів закордонних справ України і Республіки Польща про принципи формування українсько-польського партнерства», яка була підписана під час офіційного візиту до Польщі міністра закордонних справ України А. Зленка у березні 1994 р.

Уже в перших статтях Декларація заявила про стратегічне значення тісного двостороннього співробітництва для обох країн та всієї загальноєвропейської системи безпеки. Зокрема, у ст. 1 наголошується, що «існування самостійної України має стратегічний вимір для Польщі і є істотним чинником, який сприяє незалежності Польщі, так само як існування самостійної Польщі має стратегічний вимір для України». Ст. 2 Декларації зазначала, що держави «висловлюють переконання, що тісне польсько-українське партнерство буде значним внеском у створення ефективної загальноєвропейської системи її безпеки». Також сторони підтвердили важливість взаємного економічного співробітництва, стверджували його посилення, зобов'язались забезпечувати основні права та свободи людини, в тому числі і права національних меншин (ст. 5, 6) [7].

Особливе значення у даній Декларації надається співробітництву двох держав у рамках програми «Партнерство заради миру», а також на форумах ООН, ОБСЄ, РПАС. Згідно зі ст. 7 Українська і Польська держави визнали цивілізаційний фактор українсько-польських відносин – належність до Європи і підтвердили своє бажання співпрацювати з іншими країнами європейського континенту [7].

Ситуація змінилася на краще також у зв'язку із проголошенням Президентом України Л. Кучмою початку проведення програми економічних та політичних ре-

форм. А Київ затвердив зовнішньополітичну стратегію інтеграції до європейських структур [8, с. 31]. Таке рішення Української держави стало приводом для Польської Республіки до відновлення двосторонніх зв'язків у повному обсязі.

17 серпня 1994 р. у Луцьку відбулася робоча зустріч прем'єр-міністрів обох країн В. Масола та В. Павліка, на якій було визначено пріоритети двостороннього співробітництва. В цей період було підтверджено перспективність співробітництва України й Польщі не лише на рівні двосторонніх відносин, а й у міжнародних організаціях, зокрема з НАТО. Відтоді у висловлюваннях вищих посадових осіб усе частіше вживався термін «стратегічне партнерство» [6, с. 52].

Інтеграція Польщі до НАТО позитивно оцінювалася з боку українського керівництва. У Варшаві розуміли, що Польща повинна налагоджувати тісні стосунки з Україною задля вдосконалення системи європейської безпеки та забезпечення національних інтересів обох країн. Представники українського керівництва, у свою чергу, зрозуміли, що після вступу Польщі до трансатлантичної зони безпеки стабільність України буде мати ще більше значення для США та загалом для Заходу [8, с. 33].

Не менш важливим для становлення українсько-польського стратегічного партнерства стало підписання Україною в червні 1994 р. «Угоди про партнерство і співробітництво» з Європейським Союзом та договору з НАТО про співробітництво у рамках програми «Партнерство заради миру». Україна першою серед держав СНД підписала ці документи.

Отже, попри те, що датою офіційного оголошення виходу українсько-польських відносин на рівень стратегічного партнерства вважається 1996 р., уже починаючи з 1994 р. українсько-польське співробітництво набирає прогресивної динаміки і набуває ознак стратегічності.

Проявом цього стала активна підтримка Польщею України у її прагненні інтегруватися в європейські інституції. Варшава проявила себе у ролі активного посередника або представника між Україною і Західними державами. Починаючи з 1995 р. Варшава представила ряд нових ініціатив щодо Києва. Також у 1995 р. Польща, головуючи в ЦЕІ, підтримала курс України на здобуття членства в даній структурі. Польща захищала інтереси України і у питанні входу до Ради Європи у вересні 1995 р. [9, с. 130]. Саме завдяки рішучій підтримці з боку Польщі Україну було прийнято до даних європейських організацій.

Свідченням розвитку стратегічного партнерства двох держав було проведення ряду офіційних зустрічей новообраного президента Польщі А. Квасневського та президента України Л. Кучми. Особливо значимою була зустріч президентів у Варшаві 25–26 червня 1996 р., підсумком якої стала офіційна констатація виходу українсько-польських відносин на рівень стратегічного партнерства.

Оскільки у контексті все більшого поглиблення процесу євроатлантичної інтеграції цілі обох країн почали співпадати, отримали стратегічний вимір, нормативним закріпленням переходу українсько-польських відносин на рівень стратегічного партнерства стала «Спільна Декларація Президента України і Президента Республіки Польща», яка була укладена саме в ході візиту Л. Кучми у Польщу від 25 червня 1996 р. [10]

Декларацією Україна та Польща підтвердили курс на розвиток стратегічного партнерства (ст. 1) і заявили, що «Україна і Республіка Польща виступають за реалізацію ідеї спільної Європи і створення нової системи європейської безпеки» (ст. 2).

Згідно з текстом Декларації сторони домовились поглиблювати українсько-польські економічні відносини (ст. 5) та розвивати співробітництво з державами євроатлантичного регіону (ст. 6). Обидві держави зобов'язалися надавати взаємну допомогу щодо інтеграції у європейські політичні та економічні структури, структури безпеки (ст. 7). Польща погодилася сприяти приєднанню України до угоди про Центральноевропейську зону вільної торгівлі (СЕРТА) (ст. 5). Також у Декларації підкреслювалася важливість транскордонної, в тому числі і економічної, співпраці в межах євро регіонів «Карпати» і «Буг» (ст. 13) [10]

Так, за визначенням польської сторони, стратегічне партнерство означало збіг позицій з основних питань міжнародної безпеки та інтеграції з європейськими та євроатлантичними структурами. Як результат, активізувалися контакти на всіх рівнях – загальнодержавному, міжгалузевому, підприємницькому, науковому та культурному.

Активізував свою роботу і Консультативний комітет Президентів України та Республіки Польща, який був створений у травні 1993 р. з метою координації всього обсягу українсько-польського співробітництва. Цілий ряд засідань постійно діючого Комітету було проведено на виконання мети та поставлених завдань стратегічного партнерства двох держав [11].

Проблема втілення в життя задекларованих обома державами принципів стратегічного партнерства, в тому числі шляхом посилення співпраці в напрямку європейської інтеграції, неодноразово була темою обговорення на засіданнях Консультативного комітету президентів України і Польщі. Так, учасники засідання 17–18 червня 1996 р. у Варшаві наголошували на необхідності забезпечення сприятливого ставлення європейських та євроатлантичних структур до ідеї українсько-польського співробітництва. Зокрема, за наслідками згаданого засідання було визначено, що українсько-польське стратегічне партнерство буде виражатись у взаємній підтримці прагнень до інтеграції з європейськими структурами, а особливо ЄС.

За результатами чергового засідання Комітету наприкінці січня 1997 р. сторони знову визначили необхідність більш тісного співробітництва в питанні інтеграції держав до європейських політичних та економічних структур. [12, с. 96–98].

Завдання реалізації та координації стратегічного партнерства було покладено на такі постійно діючі механізми українсько-польського співробітництва, як Консультативний комітет Президентів України та Республіки Польща, Українсько-польська змішана комісія з питань торгівлі та економічного співробітництва, Українсько-польська та Польсько-українська парламентські групи, Постійна українсько-польська конференція з питань європейської інтеграції, Економічний форум «Україна Польща», Українсько-польський/Польсько-український форуми. Дані спільні організації утворювали певну інституційну систему українсько-польського стратегічного партнерства.

Слід відмітити вагомість Постійної українсько-польської конференції з питань європейської інтеграції, оскільки її створення в березні 1999 р. стало вінцем співпраці двох держав в плані організаційно-правового забезпечення процесу входження до Європи [13, с. 34]. Конференція стала формою передачі українським партнерам польського досвіду та знань щодо інтеграції в європейські структури.

Досить вагомим було створення саме Українсько-Польського/Польсько-Українського Форуму (червень 1996 р.), оскільки це є неурядовою громадською організацією, мета якої «зблизити не лише уряди, не лише владу, а й суспільство» [14, с. 185].

Крім того, з другої половини 90-х років все більшого поширення почали набувати різні культурні заходи між громадянами двох держав, а також студентські обміни,

спільні освітні проекти, взаємодія політичних партій, зустрічі підприємців, фермерів, журналістів, представників місцевого самоврядування.

Загалом у червні 1996 р. було підписано ряд угод про співробітництво України та Республіки Польща, визначено організаційно-правові механізми їх реалізації та перспективи поглиблення і розширення двостороннього співробітництва.

Таким чином, офіційне проголошення у 1996 р. виходу українсько-польських відносин на рівень стратегічного партнерства покликане було продемонструвати готовність обох сторін до якісно нового співробітництва на високому рівні – співробітництва у площині євроінтеграції: Україна і Польща проведуть спільну політичну стратегію у зовнішніх відносинах; будуть дотримуватися політики найбільшого сприяння в економічному співробітництві; здійснювати посилену підтримку та допомогу щодо вступу в загальноєвропейські структури. Особливого значення обидві держави надавали співробітництву в ООН та ОБСЄ, а також у рамках програми НАТО «Партнерство заради миру» [6, с. 52].

Видатною подією у розвитку українсько-польських відносин та практичним підтвердженням принципів стратегічного партнерства між державами став державний візит Президента Республіки Польща А. Квасневського в Україну 20-22 травня 1997 р., під час якого відбулося підписання президентами Спільної заяви «До порозуміння і єднання». Метою такої події було покладення краю психологічним утвердженням серед населення двох країн, що були обумовлені доволі непростим минулим обох народів, закликати молоде покоління українців і поляків жити в злагоді і мирі.

Даний документ вперше на офіційному рівні говорив про існування трагічності подій українсько-польських конфліктів у різні періоди історії, таких як «військове протистояння у XVII–XVIII ст., прояви антиукраїнської політики польської влади у 20–30 рр. XX ст., переслідування польського населення в Радянській Україні у період сталінських репресій» [15, с. 2]. Слід наголосити на спільному визнанні факту безневинно загиблих поляків в результаті трагічних подій на Волині у 1942–1943 рр. та неправомірних дій проти української громади в Польщі, що були проведені в рамках акції «Вісла». У Заяві президентів виражається повага до безневинно загиблих та репресованих, засуджуються винуваті у їх страждання та висловлюється подяка тим, хто впродовж цих тяжких періодів сприяв українсько-польському зближенню.

Документ висловлює спільне прагнення обох держав до остаточного подолання доволі складної частини українсько-польської історичної спадщини, і задля цього «інтерпретацією нашої спільної історії мають займатися фахівці, які в атмосфері відкритості ретельно вивчать події минулого і дадуть їм об'єктивні оцінки» [15, с. 2]. Український та Польський президенти заявили, що беруть під свій патронат ідеї українсько-польського порозуміння і єднання.

Підтвердженням євроінтеграційного курсу України, а також свідченням українсько-польського стратегічного співробітництва у даній сфері стала офіційна заява про наміри України набути асоційованого членства в ЄС, яка була проголошена під час Першого засідання Ради з питань співробітництва Україна – ЄС в Люксембурзі 8–9 червня 1998 р. [16, с. 15]

11 червня 1998 р. Указом Президента України була затверджена Стратегія інтеграції України до ЄС [17, с. 1-8]. Дана Стратегія визначила пріоритети діяльності органів виконавчої влади на період до 2007 р., протягом вказаного періоду повинні були сформуватися передумови, необхідні для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі. Стратегія мала забезпечити входження держави до європейського політичного, інформаційного, економічного і правового простору. Отримання статусу асоційованого члена ЄС визначалося головним зовнішньоекономічним пріоритетом України.

Після вступ Польщі до Північно Атлантичного Альянсу у березні 1999 р. спостерігається динаміка процесу українсько-польського стратегічного партнерства, стало актуальнішим питання змісту й характеру відносин між двома державами на новому і вищому етапі їх розвитку. Фактично розпочалося виконання поставлених раніше стратегічних завдань. Як наслідок очевидних змін в українсько-польському співробітництві, з березня 1999 р. виділяється окремий стан співпраці між двома державами, який дослідники умовно називають «пріоритетним стратегічним партнерством» [18, с. 90]. Хоча в цей період концепція українсько-польського стратегічного партнерства суттєвих змін не зазнала, хіба що слід зауважити посилення українсько-польських відносин у напрямку інтеграції в Європейське Співтовариство.

Україна та Польща в інтересах поглиблення співробітництва та будівництва об'єднаної Європи на перший план поставили ті питання, що зближують обидві держави та їх народи, а складні історичні проблеми доручити вивчати науковцям.

Ключові слова: двостороннє співробітництво, зовнішньополітична діяльність, міжнародне співробітництво, Україна, Республіка Польща, стратегічне партнерство.

У статті ми намагаємось проаналізувати й охарактеризувати з точки зору національного права і міжнародного права ретроспективу формування правової бази двостороннього співробітництва на рівні стратегічного партнерства України і Республіка Польща. В умовах євроінтеграційного курсу України досить важливим є досвід Польщі, яка є членом Європейського Союзу, разом з тим стратегічним партнером України з моменту здобуття нею незалежності. Тому досить важливим є аналіз ретроспективи стратегічного партнерства між Україною та Республікою Польща кінця ХХ століття, щоб зрозуміти ті недоліки, які Україна допустила, дотримуючись курсу євроінтеграції. Саме аналіз розвитку українсько-польського співробітництва дає змогу констатувати, що спільні стратегічні цілі партнерства між двома державами збереглися і співпадають у тому, що Україна і Польща прагнуть інтегруватися в Європу, зберегти при цьому добросусідські стосунки з іншими державами. Зміст стратегічного партнерства Польщі та України полягає у запобіганні появі нової лінії поділу Європи на українсько-польському кордоні, сприянні зміцненню відносин Заходу та Сходу, Півночі та Півдня Європи.

В данной статье мы пытаемся проанализировать и охарактеризовать с точки зрения национального права и международного права ретроспективу формирования правовой базы двустороннего сотрудничества на уровне стратегического партнерства Украины и Република Польша. В условиях евроинтеграционного курса Украины достаточно важным является опыт Польши, которая является членом Европейского Союза, вместе с тем стратегическим партнером Украины с момента получения Украиной независимости. Поэтому достаточно важным является анализ ретроспективы стратегического партнерства между Украиной и Републикой Польша конца ХХ века, позволяющий понять те недостатки, которые Украина допустила, придерживаясь курса евроинтеграции. Именно анализ развития украинско-польского сотрудничества

даёт возможность констатировать, что общие стратегические цели партнерства между двумя государствами сохранились и совпадают в том, что Украина и Польша стремятся интегрироваться в Европу и сохранить при этом хорошие отношения с другими государствами. Содержание стратегического партнерства Польши и Украины заключается в предотвращении появления новой линии разделения Европы на украинско-польской границе, содействию укреплению отношений Запада и Востока, Севера и Юга Европы.

In terms of European integration of Ukraine the experience of Poland, which is the member of the European Union and a strategic partner of Ukraine since its independence, is very important. Therefore, the retrospective analysis of the strategic partnership between Ukraine and Poland in the late twentieth century is important to understand the shortcomings that were made by Ukraine while following the course of European integration. This analysis of the Ukrainian -Polish cooperation gives the opportunity to state that the common strategic objectives of the partnership between the two countries remained the same and that Ukraine and Poland will seek to integrate into Europe while maintaining good relations with other countries. The matter of strategic partnership of Poland and Ukraine, is to prevent the emergence of new dividing lines of Europe on the Ukrainian -Polish border, assistance in strengthening of relations of East and West, North and South of Europe.

Література

1. Зеленько Г. «Невздогінна модернізація»: досвід Польщі та України: Монографія. – К.: «Критика». – 2003. – 216 с.
2. Карасьов В.Ю., Звонков Е.Ю. Східна політика Польщі та польсько-українське стратегічне партнерство // Стратегічна панорама. – 1999. – № 1–2. – С. 59–64.
3. Мельникова І.М. Україна у взаємовідносинах з прикордонними державами Центрально-Східної Європи: створення міжнародно-правових підвалин добросусідства і співробітництва (90-ті роки) // Україна в європейських міжнародних відносинах. – К., 1998. – С. 59–37.
4. Декларація про принципи та основні напрями розвитку українсько-польських відносин // Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів 1986–1990 рр. – К.: Україна, 1993. – С. 27–30.

5. Договір між Республікою Польща і Україною про добросусідства, дружні відносини і співробітництво (18.05.1992 р.) // Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів. 1991-1995 рр. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – С. 12.
6. Колесник В.П. Україна – Польща: від «рівновіддаленості» до «стратегічного партнерства» (перша половина 90-х років ХХ століття) / В.П. Колесник // Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки / Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 3. Міжнародні відносини. – С. 49–53.
7. Декларацію Міністрів закордонних справ України і Республіки Польща про принципи формування українсько-польського партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.
8. Моцок В. Вплив політики західних країн на розвиток українсько-польських взаємовідносин у 90-х роках ХХ століття // Людина і політика. – 2001. – № 5. – С. 26–34.
9. Гевко В.П. 20 років українсько-польських відносин: випробування часом і спільна перспектива на майбутнє / В.П. Гевко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ues/2011_8/Articles/12_Nevko.pdf.
10. Спільна Декларація Президента України і Президента Республіки Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.
11. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України / Л.Д. Чекаленко. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/politologiya/zovnishnya_politika_ukrayini_-chekalenko-ld.
12. Гевко В.П. Україна і Польща: особливості розвитку двосторонніх відносин (1991–2004 рр.) : дис. ... канд. іст. наук / ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2005. – 209 с.
13. Павленко С. Відносини України і Польщі в контексті Європейської інтеграції // Україна і Польща – стратегічне партнерство. Історія. Сьогодення. Майбутнє. Частина друга. Збірник наукових праць. – Київ, 2002. – С. 30–39, 284.
14. Зеленько Г. «Невздогінна модернізація» : досвід Польщі та України : монографія. – К. : «Критика.» – 2003. – 216 с.
15. Спільна заява Президентів Української Республіки Польща «До порозуміння і єднання» // Урядовий кур'єр. – 1997. – 24 травня. – С. 2.
16. Горбенко А. Розбудова договірно-правових відносин України з Європейським співтовариством // Економіка, фінанси, право. – 2001. – № 10. – С. 14–17.
17. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України № 615/98 від 11.06.1998 р. із змінами, внесеними Указом Президента № 8/2001 від 11.01.2000 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 24. – С. 870.
18. Засади стратегічного партнерства // Політика і час. – 2001. – № 1. – С. 84–92.